

VÁROSOEK LAPJA

VÁROSPOLITIKAI HETILAP

Főszerkesztő: LUKÁCS ÖDÖN

A Magyar Városok Országos Szövetségének és a Városi Mérnökök Országos Szövetségének hivatalos lapja

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, IV., KÖZPONTI VÁROSHÁZA, I. EMELET 82.
Telefon: 1-898-50. (204. mellékállomás.)

LAPUNK EGYELŐRE MINDEN HÓ 1. ÉS 15. NAPJÁN JELENIK MEG.
ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 48 PENGŐ.
Postafeliratkezelési csekk számla száma: 43.356.

A 250 éves Budapest.

Írta: SZENDY KÁROLY, Budapest székesfőváros polgármestere.

Most, 1936. évi szeptember hó 2.-án van 250 esztendeje annak, hogy 1686. évi szeptember hó 2.-án XI. Ince pápa támogatásával megszervezett európai keresztény csapatok hónapokig tartó keserves ostrom után megszabadították Buda várát a közel 150 évig tartó oszmán-török megszállástól.

Ennek az ostromnak az évfordulóját Budapest székesfőváros is igyekszik a történelmi eseményhez méltó módon, az utókor számára maradandóan megörökíteni. A cél az volt, hogy ez a történelmi esemény figyelmeztessen bennünket állandóan arra a szerepre, amelyet Kelet és Nyugat érintkezési pontján nemcsak Buda vára, hanem egész Budapest, sőt egész Magyarország ezer éven át betöltött és a közeljövőben még inkább be fog tölteni.

Az ostrom történetével, valamint a kivívott diadallal nem kívánok ezúttal bővebben foglalkozni. Megírták ezt szinte aprólékos részletekig a történetírók. Azonban igen közelről érdekel bennünket, még a 250 év távlatából is, Budavár visszafoglalásának egyéb jelentősége.

Az Oszmán-dinasztia birodalma nem azonos a mai Törökországgal, éppen azért bízunk abban, hogy az a török nemzet, amelyet a magyar nemzet mindenkor testvérnépének tekintett és tekint, — különösen az utolsó 250 évben számtalanszor tanúsított barátsága folytán (Rákóczi, Kossuth emigráció) — a legkevésbé sem érezheti magát sértően érintve ennek a történelmi eseménynek az évfordulója alkalmából rendezett ünnepek által.

Sőt még az sem volna szerencsés gondolat, hogy ha ez a jubileum ellenségesen hangsúlyozná ki a keresztény vallás győzelmét a mohamedán vallás felett.

Ha az események indító okait vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy tulajdonképpen sem a nemzetek, sem a vallások nem vittek lényegileg olyan fontos szerepet a 250 év előtti eseményekben, mint általában gondolják, hanem egyenesen a nyugati és a keleti civilizációk ütköztek össze, illetve mérköztek meg.

Az emberiség összes eddig ismert civilizációi közül minden bizonnyal a mai európai keresztény civilizáció érte el a fejlődés legmagasabb fokát. Ez közvetlenül ráakódott arra az iszlám-arab keleti civilizációra, amely az 1686. évi ostrom előtt alig néhány évszázaddal még Európára is erősen kiterjedt. A keresztény vallásos eszme, amelyet a nyugati keresztény civilizációban XI. Ince pápa zászlaja képviselt, a vallásban tulajdonképpen óriási erkölcsi erőt bocsátott az európai civilizáció szolgálatába. A másik oldalon a vallási eszme ereje már dekadenciában volt s így vereséget szenvedett. A mohamedán vallásnak és a keleti civilizációnak vezetője abban az időben egyedül az Oszmán birodalom szultánja volt. Nyugodtan állíthatjuk, hogy talán még nem ismerjük eléggé IV. Mohamed szultán korának erősen dekadens jellegét ahhoz, hogy Budavára dicsőséges visszafoglalásának okai és előzményei között ennek a körülménynek a hatását is méltóan kidomboríthassuk.

Ha Budavár visszafoglalásának történelmi tényét, mint a civilizációk összeütközését fogjuk fel, ezzel egyúttal megjelöltük ennek az önmagában véve esetleg talán nem is olyan túlságosan sorsdöntő és nagyszabású katonai ténynek elsősorban *szimbolikus* fontosságát az egész emberiség művelődéstörténetében. Hiszen 1683-ban Bécs városának az oszmánok részéről való sikertelen ostroma, Sobieski János lengyel király hadseregének a keresztény, nyugati civilizáció szolgálatába való állítása, az utána következő sorozatos katonai győzelmek, — az

osztrák-lengyel-velencei uralkodók által megkötött szent liga — mindmegannyi fontos állomásai a két civilizáció összeütközésének, illetőleg a keresztény civilizáció rohamos diadalra jutásának, az addigi elerőtlenítő európai vallásháborúk után.

Buda várának visszafoglalása tehát — anélkül, hogy óriási történeti jelentőségét csak a legkisebb mértékben is kicsinyíteni akarnók — nem annyira a katonai győzelem, hanem inkább szimbólikus jelentősége miatt érdemelte meg azt, hogy 250 évvel ezelőtt a diadal hírére felujjongjon a keleti veszedelemtől megszabadult Nyugat-Európa. *Budavár visszafoglalása óta ugyanis az oszmán szultáni hadsereg többé sehol sem tudott diadalmaskodni katonai téren.* Az azóta, egészen a világháborúig eltelt több, mint 200 esztendő az egykor legyőzhetetlen birodalom számára a lassú visszahúzódás ideje volt, noha az Oszmán-birodalom Buda visszafoglalása után is még majdnem 200 évig megőrizte ugyan uralmát és befolyását a Balkán félszigeten és csak az elmúlt évszázadban vonult onnan is vissza, hogy helyet adjon a nyomában fellendülő önálló nemzeti államoknak. Hiszen Görögország, Bulgária, Montenegro, Szerbia, Románia, Albánia, Bosznia, Hercegovina valamikor mind szerves alkotórészei voltak az Oszmán-birodalomnak.

Érdekes volna rámutatni tehát arra is, hogy ennek a bomladozási folyamatnak — amelynek Bécs sikertelen ostroma után első nagyfontosságú katonai eseménye Budavárának visszafoglalása volt — a hatása szinte egészen az 1914—1918. évi világháborúig tartott.

Ez volt tehát Budavár visszafoglalásának világpolitikai és egyúttal művelődéstörténeti jelentősége!

Van azonban a 250 év előtti diadalnak más jelentősége is, még pedig az, hogy a mai Budapest székesfőváros tulajdonképpen ettől a visszafoglalástól számítja történetének *harmadik* korszakát.

Tudjuk ugyanis, hogy a magyarok bejövetelétől kezdve egészen a tatárjárásig a mai Budapest területén felvirágozott a dunai révnél Pest városa, amely Rogerius nagyváradi kanonok Siralmas Krónikája szerint a tatárjárás idejében már nagy és gazdag kereskedőváros volt, a tatárjáráskor azonban teljesen elpusztult. IV. Béla király volt a *második* megalapítója és újjáépítője Pest városának. A lakosság védelme céljából azonban a budai oldalon várát is emelt, hogy a lakosok a tatárjárás megisméltetésének veszedelmei elől oda húzódhassanak. Ezzel a várépítéssel egyúttal Budát is megalapította.

A következő évszázadokban Buda emelkedett Pestnél magasabb virágzásra s ezt a

gazdag, »királyi« Budát foglalták el 1541-ben az oszmánok. Az 1686. évi ostrom idejében — miként a tárgyilagos történetírók megállapítják — a hosszú véres ostrom és különösen az ostrom utáni szabad zsákmányolás *másodszor* is tönkretette Budát és Pestet úgy, hogy a visszafoglalás után ennek a városnak a *harmadik* újjászületéséről kell beszélnünk.

Ez a *harmadik* Budapest lett igazán nagyváros, erőssé és ez a *harmadik* Budapest tölti be ma nagy kulturális és nemzetgazdasági szerepét.

Érdekes, hogy a visszafoglalás körüli időnek, ennek az aránylag nem is távoli korszaknak alapos történelmét mindezideig milyen kevésbé ismerjük még. Éppen ezért a mostani jubileumi esztendő alkalmából fokozottabb kötelesség lenne, hogy elősegítsük részben a török hódoltság korának, részben a visszafoglalás utáni kornak történeti megismerését és helyes megvilágítását.

A történetírók azon a véleményen vannak eddig, hogy a mai harmadik Budapestet egyáltalában semmi szerves kapcsolat nem fűzi az előző kettőhöz, csak a történeti tradíció. Igaz, hogy abba a romhalmazba, amely az ostrom után Budát és Pestet jelentette, kizárólag külföldi telepések költöztek, akik egészen új szellemet igyekeztek meghonosítani a Duna partján fekvő két városban és maguk az események is — a másfélévszázados megszállás és az ostrom — igen fontos határvonalat jelentenek a város történetében. Azonban mégsem helyes, hogy ha fenntartás nélkül igazat adunk annak a történetírói felfogásnak, amely a harmadik Budapestnek minden szerves kapcsolatát meg akarja szakítani a IV. Béla által alapított és kiváltságlevelekkel ellátott Pest, illetve Buda városával. Mindeddig pl. kétségtelenül állították azt, hogy Buda és Pest városának levéltárai a török hódoltság alatt megsemmisültek. Ma pedig a kutatók egyre több reménnyel mutatnak rá arra, hogy a megszálló törökök a levéltári anyag iránt kiváló érzékkel bírtak s így nem lehetetlen, sőt némileg valószínűsítve is van, hogy megfelelő szorgos kutatással esetleg még rábukkanhatunk erre a levéltári anyagra, talán Törökországban az isztambuli épületek valamelyikében s ezáltal fel lehet építeni a második és a harmadik Budapest közötti szerves kapcsolatot, illetve jogfolytonosságot.

De azokat a külföldről jött új polgárokat is, akik itt letelepedtek és újjáépítették Budát, valamint Pestet, — bármennyire befolyásolta is őket a bécsi politika sok rendelkezése (így pl. az, hogy csak katolikus és idegen, többnyire német embernek engedélyeztek házhelyeket) — csakhamar eltöltötte a magyar jog iránti tisztelet. Noha pl. Buda városában ekkor még egyetlenegy magyar anyanyelvű lakost sem

ismernek a kimutatások, — a Schmall-féle feldolgozásban magyarként szereplő Salgari postamester is olasz volt — már 1687-ben, a pozsonyi országgyűlésen kérték Pest és Buda kiküldöttjei a régi szabad királyi városi kiváltságoknak helyreállítását. Ez a körülmény azt bizonyítja, hogy az ide betelepült idegenek alig néhány hónapos tartózkodás után már teljesen átalakultak budai polgárokká, lokálpatriótákká, akik nem a semmiből akartak új várost alapítani, teremteni, hanem felépíteni azt a várost, amely az előbbi Budának, a *második* Budapestnek, minden tekintetben közvetlen jogutódja.

Noha talán ezt még nem hangsúlyozták ki az eddigi helytörténeti irodalomban, mégis óriási jelentőségűnek véljük a magyar föld, a magyar szellem akklimatizáló hatását, de még inkább és még különösebben Budának és Pestnek, a mai Budapestnek földrajzi, gazdasági és kulturális adottságai folytán kialakuló, egészen különleges átalakító erejét.

Jöhetnek ebbe a városba idegen települők, hozhatnak magukkal bármilyen idegen szellemet, ennek a városnak a varázsa csakhamar annyira átalakítja őket, hogy önérzetes helyi polgárokká, lokálpatriótákká lesznek és ezen keresztül igaz magyarokká még akkor is, ha a nyelvbeli megmagyarosodás — mint az elmúlt évszázadokban — kissé lassúbb ütemben halad előre.

Buda várának a törököktől való visszafoglalása tehát többféle szempontból bír különös jelentőséggel.

A magyar történelemre vonatkozó fontosságát illetően csupán arra kellene rámutatni, hogy ez a diadal tette lehetővé az addig szétdarabolt Magyarország egyesítését. Azokra az egyéb belpolitikai problémákra, amelyek Budavárának visszafoglalásával kapcsolatosan a magyar alkotmány és jog történetében felmerültek, (a Habsburgház örökösödése stb.) ezúttal kitérni nem szükséges. Ellenben annál erősebben lehet rámutatni arra, hogy ez a küzdelem és ez a diadal tette lehetővé Budapest harmadik megalapítását és ilymódon tulajdonképpen az ostrommal kapcsolatban a *mai Budapest székesfővárosnak negyed-évezredes házi ünnepe is megérdemli a felemlítést.*

Szeretném, ha az egész magyar közvélemény, sőt az egész európai közvélemény felfigyelne a *mai Budapest 250 éves történeti évfordulójára*, felfigyelne arra a hallatlan erőfeszítésre, amellyel ennek a városnak a polgárai az 1686. évi romokból a mai színvonalon álló milliós metropolist kifejlesztették. Méltán megérdemlik ennek a városnak a megalapítói és kifejlesztői, hogy munkájukról legalább is olyan tisztelettel és hódolattal emlékezzünk meg,

mint ahogyan megemlékezünk azokról a hősről, akik Budavár visszafoglalásának alkalmával vérükkel pirosra festették a várfalakat.

Hogy viszont Budapest székesfőváros 250 éves történetének jubileumául melyik időpontot állapíthatjuk meg, arról lehetne vitatkozni. Az én véleményem szerint, erre a legalkalmasabb időpont 1937. évi szeptember hó lenne, mert 1687. évi szeptember hó 27.-én jelentette Werlein János kamarai felügyelő a bécsi kamarának, hogy megszervezte a budai polgárságot és *megválasztatta az első polgármesterré Prenner András Farkast.* Ennek az intézkedésnek legfontosabb előzménye az a körülmény, hogy a még meg sem szervezett Buda és Pest városát 1687. évi augusztus 22.-én meghívták a pozsonyi koronázó országgyűlésre, tehát közjogi önállóságát is elismerték.

Vajjon a mai Budapestnek lesz-e módja és alkalmá, hogy negyedévezredes jubileumát ugyancsak méltóképen ünnepelje meg? Ez a 250 éves évforduló, különösen a mai időkben, amikor, hála Istennek, Budapestet kezdik megismerni az egész világon, a magyar fővárost újból Európa érdeklődésének a központjába állítaná.

Amíg tehát Budavár ostromának, mint katonai ténynek, a jubileuma alkalmával az érzelmileg velünk barátságos török nemzet érzékenységevel is kellett számolnunk, addig Budapest városának 250 éves történeti jubileuma éppen az ellenkező szellemben volna megünnepelendő, vagyis *Nyugat és Kelet eszmévilágának barátságos találkozása szellemében*, mert hiszen Magyarországra és különösen Magyarországra vár az a hivatás, hogy a mostani világpolitikai konstellációk közepette ő legyen a közvetítő, összekötő híd a nemzeti öntudatra ébredő Kelet és a civilizáció teljes magaslatára felemelkedett Nyugat között.

Budavára visszafoglalásának 250 éves jubileuma alkalmából meg kell különböztetni tehát egymástól azokat a különböző szempontokat, amelyek az 1686. és 1687. éveket megvilágítják. Minél több oldalról nézünk ezekre az évekre, annál többféleképpen látjuk megvilágítva is. Egyoldalú felfogás, egyoldalú megvilágítás sohasem adhat teljes képet. Ha pedig mi Budapest székesfőváros szempontjából, erre a városra vonatkozó kihatásaiban vizsgáljuk ezt az időpontot, akkor kötelességünk rámutatni, már csak pusztán lokálpatriótizmusból is, arra a megvilágításra, mely elsősorban *várostörténeti jellegű ugyan*, de amely mégis messze túlhaladja a házi jubileumok kereteit és nemcsak országos, hanem *nemzetközi jelentőségre* is emeli Budapest történetének ezt a rendkívül fontos fordulópontját.